

Blauwe plekken op de ziel

'Emotionele verwaarlozing moet een calamiteit worden. Als je wacht tot een kind problemen krijgt, is het vaak al te laat'

Ditty Eimers voor Tijdschrift Kindermishandeling

Emotionele verwaarlozing is de meest voorkomende vorm van kindermishandeling in Nederland. Hoog tijd dat er meer aandacht voor komt, want de schade op de lange termijn is nog groter dan bij fysieke mishandeling.

Jolande Schoonenberg, vertrouwensarts bij het Amsterdamse AMK, komt ze regelmatig tegen: baby's die de hele dag in hun wiegje liggen, peuters waarmee nooit wordt gespeeld of geknuffeld, schoolkinderen die compleet worden genegeerd door hun ouders.

Niet laten troosten

Ze ziet ook wat dat doet met kinderen. Ze vertelt over baby's die zich niet laten troosten en met een angstige, waakzame blik de wereld in kijken, alsof overal gevaar dreigt. Over peuters die stiller zitten en nergens op reageren. Over 8-jarigen die faalangstig en somber zijn of juist heel druk en agressief.

Over tieners die totaal zijn losgeslagen, aan het zwerven gaan of zich prostitueren. 'Emotionele verwaarlozing is misschien wel de ernstigste vorm van kindermishandeling,' zegt ze. 'Je ziet de littekens niet aan de buitenkant, maar ze zijn er wel degelijk. En de kans is groot, dat ze niet meer genezen als je niet tijdig ingrijpt.'

Geen genegenheid

Emotionele verwaarlozing is iets anders dan emotionele mishandeling, waarbij kinderen worden uitgescholden en gekleineerd. Bij emotionele verwaarlozing gaat het vaak juist om dingen die ouders nalaten: ze geven een kind geen genegenheid, aandacht, emotionele steun en bevestiging. Of ze gedragen zich heel onvoorspelbaar, waardoor een kind geen veiligheid voelt.

Ook een kind weghouden van school of ander contact met de buitenwereld en het getuige zijn van huiselijk geweld vallen eronder. Al denken we bij kindermishandeling haast automatisch aan slaan en schoppen, emotionele verwaarlozing komt het meest voor in Nederland, blijkt uit de [Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen](#).

Verborgен leed

Bij ruim een derde van de slachtoffers van kindermishandeling is sprake van emotionele verwaarlozing. Toch is het van alle vormen van kindermishandeling de minst onderzochte. 'Zulk onderzoek is lastig', zegt hoogleraar stressgerelateerde psychopathologie Bernet Elzinga van de universiteit van Leiden. 'Het gaat over verborgen leed, over dingen die niet gebeuren.'

Hoog tijd dat wetenschappers en hulpverleners daar meer oog voor krijgen, vindt Elzinga. 'Want juist emotionele verwaarlozing kan ernstige, langdurige schade opleveren.' Uit [onderzoek](#) van Elzinga en

haar Leidse collega's blijkt namelijk dat er een sterk verband is tussen emotionele verwaarlozing en depressieve en angststoornissen op latere leeftijd.

Depressies en angsten

Dat kindermishandeling een risicofactor is voor depressie en angsten was al bekend. De opzienbarende ontdekking van de Leidse onderzoekers is dat emotionele verwaarlozing het meest voorspellend is voor het ontwikkelen daarvan. Méér dan fysiek geweld en seksueel misbruik.

Dat heeft waarschijnlijk te maken met veranderingen in het brein. Hersenscans laten zien dat de prefrontale cortex - het hersengebied dat een belangrijke rol speelt bij het omgaan met stress- kleiner is bij mensen die in hun jeugd emotioneel zijn verwaarloosd. Hun amygdala, het gebied dat reageert op dreiging, lijkt veel scherper afgesteld. Daardoor ervaren ze eerder angst.

Neurale verbindingen

Door de golf van recent hersenonderzoek zijn er steeds meer aanwijzingen dat de basis voor deze veranderingen al op heel jonge leeftijd, in de eerste vier jaar, wordt gelegd. 'In die periode worden belangrijke hersengebieden ontwikkeld en neurale verbindingen gelegd', legt kinderpsychiater Marcel Schmeets uit.

'Interactie met de omgeving speelt daarbij een grote rol. Bij kinderen die geen liefde en aandacht krijgen, raakt het stresssysteem ontregeld. Daardoor worden bepaalde delen van de hersenen overprikkeld. Andere blijven juist onderontwikkeld.'

Brein kleiner bij verwaarlozing

Bij dieronderzoek zijn de gevolgen van het onthouden van liefde en aandacht al overtuigend aangetoond: de hersens van ratjes en apen die niet door hun moeder gekoesterd werden, ontwikkelden zich abnormaal.

Foto's van de hersenen van emotioneel verwaarloosde kinderen laten soortgelijke afwijkingen zien: hun brein is kleiner en ziet eruit als de doorsnede van een klokhuis, met veel zwart. Wat een aanduiding is voor ontbrekende verbindingen in de hersenen.

Hersenveranderingen blijvend

'Het alarmerende is dat deze hersenveranderingen blijvend zijn,' zegt Schmeets. 'Ze kunnen tot allerlei problemen leiden: hechtingsstoornissen, gedragsproblemen, leerachterstand, faalangst, een grotere kwetsbaarheid voor depressie en angststoornissen.'

Volgens Schmeets moeten hulpverleners dan ook direct ingrijpen bij emotionele verwaarlozing: 'We moeten emotionele verwaarlozing gaan zien als calamiteit. Als je wacht tot een kind problemen krijgt, is het vaak al te laat. Bovendien is het risico groot dat deze kinderen later als volwassenen hun kinderen ook te weinig liefde geven. Die cirkel moet doorbroken worden.'

Welke signalen?

Hoe kun je emotionele verwaarlozing herkennen? Het is aan de buitenkant vaak niet direct te zien, maar er zijn vaak wel allerlei signalen. 'Bij een baby die overdag de wieg niet uit komt, moeten de

alarmbellen direct gaan rinkelen', zegt Schoonenberg. 'Net als bij kinderen waarmee zelden wordt gespeeld of geknuffeld.'

Soms is aan het gedrag iets af te lezen: hele jonge kinderen die constant angstig om zich heen kijken, heel veel huilen of juist heel stil zijn en nergens op reageren. Schoonenberg: 'Ook bij allemansvriendjes die direct bij een vreemde op schoot kruipen moet je alert zijn.'

Ze lijken onkwetsbaar

Bij oudere kinderen kunnen teruggetrokken gedrag, somberheid en onzekerheid aanwijzingen zijn. Dat geldt ook voor agressief of overactief gedrag. Maar het lastige is dat kinderen ook een hele tijd onkwetsbaar kunnen lijken. 'Kijk ook altijd naar het gedrag van de ouders', zegt Schoonenberg. 'Ouders die hun kind op de crèche of op school nauwelijks aandacht geven, doen dat thuis vaak ook niet.'

Daarbij is het goed om te weten dat emotionele verwaarlozing vaak niet op zichzelf staat. 'Kinderen die ermee te maken hebben, zijn vaak ook slachtoffer van lichamelijke verwaarlozing of huiselijk geweld. Daarom gaat het AMK bij dergelijke meldingen altijd na of er niet ook sprake is van emotionele verwaarlozing.

Vermoedens ook melden

Hoewel het AMK nog altijd eerder wordt gebeld als een kind wordt afgeranseld, begint ook bij het grote publiek door te dringen dat emotionele verwaarlozing een ernstige vorm van kindermishandeling is. Dat blijkt uit het toegenomen aantal meldingen. In 2005 ging 15% van de meldingen over affectieve of pedagogische verwaarlozing. In 2011 was dit al bijna 40%.

Toch zou Schoonenberg graag zien dat emotionele verwaarlozing eerder wordt gemeld. 'Veel mensen kijken het eerst een tijdje aan. Sommigen denken dat ze pas kunnen melden als een kind problemen heeft. Maar vermoedens van emotionele verwaarlozing zijn voor ons altijd reden om onderzoek te doen. Ook als je aan het kind niets merkt.'

Psychiatrische aandoening

Hier ligt ook een taak voor behandelaars van volwassenen met een psychiatrische aandoening, vindt Bernet Elzinga. 'We weten dat een ernstige depressie en andere psychiatrische ziektes een belangrijke risicofactor zijn voor emotionele verwaarlozing. Maar behandelaars vragen cliënten met kinderen zelden of hun stoornis invloed heeft op het ouderschap. Zulke vragen zouden standaard moeten zijn.'

Ook zouden kinderartsen bij kinderen met ADHD of andere ontwikkelingsstoornissen altijd moeten nagaan of er geen sprake is van emotionele verwaarlozing. In het AMC gebeurt dat al. Ook bij vijf instellingen GGZ Rivierduinen wordt sinds kort nagevraagd of er sprake zou kunnen zijn van emotionele verwaarlozing of een andere vorm van kindermishandeling. 'Het kostte ons grote moeite om dat er doorheen te krijgen', vertelt Elzinga. 'Veel hulpverleners artsen zijn bang voor een boze reactie van ouders. In de praktijk blijkt het erg mee te vallen.'

Eigen carrière

Veruit de meeste ouders die hun kind emotioneel verwaarlozen doen dat niet doelbewust, is de ervaring van Schoonenberg. Heel af en toe krijgt ze een melding over ouders die zo druk zijn met hun eigen carrière, dat aandacht voor hun kind er compleet bij inschiet. 'Wij zien vooral mensen die wanhopig zijn. Ze willen wel beter met hun kind omgaan, maar kunnen het niet.'

Kenmerkend is dat de ouders totaal in beslag worden genomen door hun eigen problemen: vaak zijn ze verslaafd, zwakbegaafd of ernstig depressief. Ook grote financiële zorgen, een echtscheiding of overlijden van een belangrijke steunpilaar kunnen zorgen dat een kind uit beeld raakt. 'Vaak voelen die ouders zelf ook: dit gaat niet goed.'

Dolblij met hulp

Schoonenberg merkt dat deze ouders zich makkelijker laten helpen dan ouders die hun kind mishandelen. 'De meesten zijn dolblij als ze hulp krijgen. Als je maar niet met een beschuldigende vinger wijst.' In extreme gevallen kan emotionele verwaarlozing tot een uithuisplaatsing leiden. Maar het AMK probeert altijd eerst of opvoedondersteuning uitkomst kan bieden. Ook gaan ze op zoek naar mensen in de omgeving, die wel een band met kind kunnen opbouwen: een oom, een buurvrouw, een leerkracht.

Ouders niet beschuldigen, maar naast hen gaan staan en ondersteunen: dat is ook volgens Ramón Lindauer de beste manier. Hij is kinderpsychiater bij academisch centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie De Bascule in Amsterdam. De afgelopen jaren zijn [drie therapieën](#) ontwikkeld, die bewezen effectief zijn bij kindermishandeling, waaronder (dreigende) emotionele verwaarlozing.

Videofeedback

Bij Parent-Child Interaction Therapy (PCIT), bedoeld voor kinderen van 2-7 jaar, werken ouders in een speciale spelkamer aan een betere relatie met hun kind. De therapeut zit in de kamer ernaast en coacht de ouder met een oormicrofoontje.

Videofeedback Intervention to promote Positive Parenting (VIPP-SD) is gericht op kinderen van 1 tot en met 3 jaar, maar kan ook al bij baby's worden ingezet. Bij deze therapie worden thuis video-opnames gemaakt van de interactie tussen ouder en kind.

Sensitief leren reageren

Kern van deze therapie is het geven van positieve feedback op hoe een ouder op zijn kind reageert. 'Zo leren ouders dat ze wel degelijk in staat zijn om sensitief op hun kind te reageren', vertelt Lindauer. 'Ook in lastige situaties.'

Voor kinderen en ouders van pleeggezinnen is MTFC-P (Multidimensional Treatment Foster Care for Preschoolers) de aangewezen therapie. Dit is een gedragstherapeutische behandeling, waarbij pleegouders leren op een positieve manier grenzen te stellen. Het doel is om mislukte pleeggezinplaatsingen te voorkomen.

Pleeggezinnen

Deze therapieën worden nog slechts in een paar centra voor kinder- en jeugdpsychiatrie, waaronder de Bascule, aangeboden. Lindauer: 'Vreselijk jammer, want we weten dat we hiermee veel schade kunnen voorkomen.' Bij kinderen die al ernstige psychische schade hebben opgelopen, kunnen EMDR en TF-CBT (trauma focused-cognitive behavior therapy) de gevolgen beperken. Ook deze therapieën zijn bewezen effectief.

De vraag is of er ook niet veel meer geïnvesteerd moet worden in het voorkomen van emotionele verwaarlozing. 'Idealiter zou iedere aanstaande ouder een ouderschapscursus moeten volgen, waarin basale kennis over een gezonde hechting wordt overgedragen', zegt Elzinga. 'Maar daar zitten natuurlijk nogal wat praktische en ethische vragen aan.'

Leerkrachten en kinderdagverblijven

Ondertussen kunnen leerkrachten en kinderdagverblijven ook veel betekenen. Elzinga: 'Organiseer ouderavonden over de gevolgen van emotionele verwaarlozing. Zo maak je ouders alert op het belang van liefde en aandacht.' Professionals die met kinderen werken, moeten zich goed realiseren hoe waardevol het voor verwaarloosde kinderen is, dat er iemand anders is die liefdevol met hen omgaat.

Elzinga: 'Steun van de omgeving is een van de belangrijkste beschermende factoren tegen emotionele verwaarlozing. Eén juf of meester, waarmee een kind een band op kan bouwen, kan al een aanzienlijk verschil maken.'

Met medewerking van Marjon Donkers